

A félelem hallgatásából kitörő bizalom

Interjú Trapp Dominikával

SIRBIK ATTILA

Trafó Galéria, 2020. I. 17. – III. 1.

A *Ne tegyétek reám...* című kiállítás a népi kultúra hagyományos keretének radikális eltéréseire, kisajátításaira, a közösség által elfogadott normák különböző testekre (a néptáncosnő, a parasztasszony testére, a fétistárggyá tett testre, a halottak testére) gyakorolt befolyásaira mutat rá. Többrétegű kritikát fogalmaz meg, amely a jelen kríziséből az archaikus felé fordulva keresi a kiutat. A kiállítás emellett a hungarofuturista projekt egyik frakciójaként a hungarofeminizmus programadó eseményének is tekinthető. A hungarofuturista projekt a jövő eltérítése érdekében tér vissza a múltba, a lokálisat keresi az univerzálisban, valamint azt a közös tapasztalatot, amely képes szembemenni a megosztottsággal. Ehhez a szemlélethez kapcsolódik a nyilvánosság szerkezetének, a hegemon diskurzusoknak, valamint a testről való tudásoknak a kritikáját adó feminista nézőpont. Így a hungarofeminizmus a szomatikus és a társadalmi találkozási pontjait keresi, téríti el, tágítja ki, teret adva időutazásoknak akár a traumasíkon, akár a mitikus időben.

A kritikai hozzáállás és gondolkodásmód lehet az egyetlen lehetséges kiút a népi kultúrát propaganda-szerűen kisajátító politikai diskurzusokkal szemben?

TRAPP DOMINIKA: Nem hiszem, hogy az egyetlen kiút lenne, de én ilyen módon tudok hozzájárulni a népi kultúráról folyó diskurzushoz, és ezzel egy Magyarországon nagy múltra visszatekintő hagyományt viszek tovább. Végigtekintve a 20. század társadalmi és művészeti mozgalmain, általánosságban elmondható, hogy valamiféle krízisre adott reakció vezethette az értelmiséget a népi kultúra felé, és ez a krízis gyakran politikai természetű volt. A századelőn a modernitás elidegenítő hatása, a felgyorsult technikai fejlődés és urbanizálódás volt az, ami életre hívta a „természetközeli” létformát propagáló életreform-mozgalmakat. A történeti avantgárd művészei és teoretikusai főleg azzal indokolták a népi hagyományokhoz való

viszanyúlást, hogy valami „ősit”, „tisztát” keresnek, valami olyat, ami egyszerre a „keletiségünk” és az „európaiságunk” bizonyítéka, ami „összeköt” – ez a 30-as években volt jelentős állásfoglalás az előretörő „fajtisza” ideológiákkal szemben. A 70-es évek elején pedig egy elnyomó hatalom identitásformáló törekvéseivel szemben határozta meg magát a bontakozó táncházmozgalom – még ha ez nem is minden résztvevőben tudatosult.

A kiállítás megfogalmaz egyfajta ellennarratívát?

TD: Igen, vállaltan, azonban a narratíva számos eleme néprajzi források újraolvasásán és ezzel együtt új értelmezési lehetőségek felmutatásán alapul. Célom azonban, hogy úgy legyek kritikus, hogy az olvasatommal ne termeljem újra a mérgező kultúrharcos dichotómiát. Ezt többek között úgy érem el, hogy kollaboratív módon olyan

foto: Biro Dávid

Részletek **TRAPP DOMINIKA** *Ne tegyétek reám...* című kiállításából, 2020, Trafó Galéria

embereket bevonva dolgozom, akik egymástól távol eső, gyakran egymás ellen feszülő ideológiák által dominált területeken mozognak.

Fontos számodra az, hogy ne ítéletet gyártás, hanem felmutass problémákat, illetve hogy amit felmutatsz, azt a kutatásaid során gyűjtött konkrét esetek bizonyítékként támasszák alá akkor is, ha az azokról való beszéd egyfajta tabusító ideológia ellen fogalmazódik meg?

TD: Kérdésed feltehetőleg arra az installációra utal, amelyben egymás mellé állítom a paraszti kultúra, a jelen hagyományörző közösségei és a pornóipar által közvetített férfiidealképeket. Feminista kritika gyakran születik vélt erkölcsi magaslat tetejéről, ami talán érthető állásfoglalás az öntudatukra ébredt, korábban elnyomott egyének részéről. Nehéz nem ítélkezni, ha eleve radikális elméletek felől közelítek egyes problémákhoz, de igyekszem reflektálni maradni és pontosan célozni.

Milyen kutatási folyamatok előzték meg a kiállítás létrejöttét, s ezekben mennyi a személyes és mennyi az objektív nézőpont? Ha a kettő között egyáltalán különbséget lehet tenni a *Ne tegyétek reám...* terében.

TD: Személyes a motiváció, ami felhajtóerőt szolgáltatott a kiállítás megalkotásánál, személyesek azok az élmények, amelyek a táncházmozgalomhoz kötnek. Az, hogy több mint három évet töltöttem a táncházmozgalom fiatal generációjából formálódó mag közvetlen környezetében, és többekkel szoros kapcsolatot ápolok azóta is, speciális nézőponttal gazdagított. Magas a belépési küszöb ezekbe a körökbe, legnagyobb részt tudásalapú, és én egy idő után szükségét éreztem annak, hogy a más területeken megszerzett tudásomat és látásmódomat a mozgalom szolgálatába állítsam, illetve annak is, hogy a saját közegem számára mutassak fel olyan jelenségeket, melyekre a kivételes pozícióból rálátásom nyílt. Részben ez a kettős kötelességtudat vitt rá arra, hogy a népi kultúrával kezdjek foglalkozni, és ezt egészíti ki az a művészeti kutatás, amely igyekszik az eredeti

forrásokra támaszkodva, alternatív megközelítési módok alkalmazásával a jelennel aktív párbeszédben álló olvasatokat megalkotni. Mindebben nagy segítségemre volt Prokk Balázs filozófus, néptáncos barátom, akivel a kiállításra való készülés során intenzíven foglalkoztunk parasztasszonyok sorstörténeteinek elemzésével.

A kiállítás „beszél” a népi hagyományba beszűrődő, az abból kiolvasható traumákról, amelyek szinte kizárólagosan a női lét perspektíváiban domborodnak ki.

TD: Nagy Olga *Asszonyok könyve* című művének a történeteiből indultam ki a kiállítás felépítésének kezdetén. A gyűjteményes kötet parasztasszonyok egyéni sorstörténeteit vonultatja fel, amelyeket saját maguk osztottak meg az etnográfussal az 1975 és 1984 között a Kolozs és Maros megyében végzett gyűjtései során. Ezek a vallomások

Részletek **TRAPP DOMINIKA** *Ne tegyétek reám...* című kiállításából, 2020, Trafó Galéria

szövegek nyersségük és „cenzúrázatlanságuk” okán emelkednek ki a hagyományos népi elbeszélések közül, amelyek általában a közösség konvencionális felfogásához igazodnak. Nagy Olga a paraszti közösségek körében végzett gyűjtőkörútjai során azzal szembesült, hogy míg a férfiak sors történetei általában pozitív kicsengésűek, addig az asszonyokéi legnagyobb részt traumatörténetek. Ez a felismerés sarkallta arra, hogy kimondottan tőlük gyűjtsön, így adva teret a paraszti világ női olvasatának. Prokk Balázs szerint a Nagy Olga kötetéből áradó személyesség a félelem hallgatásából kitörő bizalom példája, ugyanis a könyvben felidézett női tapasztalatok megosztásának lehetőségét a hagyományos, jellemzően patriarchális közösségeken belül korlátozott volt.

A könyvben szereplő 90 történet közül kiválasztottam egyet, amely kerettörténetként szolgálhatott egy installációhoz. Az *Édesanyám végakarata* című írás az egyik

legsúlyosabb mozgástérrel rendelkező asszony élettörténetét dolgozza fel. A történetben megjelenik tizenhét családtag, közülük a két szülőhöz és a kilenc életben maradt gyerekekhez kapcsolom további életutakat, így adva teljesebb képet a vizsgált paraszti világról. Azokat a szövegrészeket emeltem ki, amelyekben felsejlik egy-egy emancipatórikus vagy normaszegő szándék, tett vagy akár egy elszánást követő megtorpanás. Két, számomra fontos, példaadó kortárs szerzőtől (Tomba Andrea, Borbély Szilárd) is beemeltem egy-egy idézetet, akik a parasztságot szentvtelen módon, a romantizálást mellőzve ábrázolták.

Az emlékezet etikai és politikai kérdés is: hogyan beszéljünk úgy a múltról, hogy ne áruljuk el (ne hamisítsuk meg) azt, miképpen lehet úgy integrálni a jellegüknél fogva elszigetelt, kimondhatatlan eseményeket, hogy a történetmesélés, az élménymegosztás segítse a trauma elengedését, múlttá válását, a gyógyító feledést?

TD: Ahogy a korábbi, *Parasztok Atmoszférában* című projektem során, úgy a *Ne tegyétek reám...* esetében is már a címválasztással igyekeztem jelezni, hogy tudatában vagyok annak, hogy minden, a paraszti kultúrát művészeti alanygként felhasználó törekvés csupán egy újabb konstrukciót hoz létre újabb és újabb atmoszférákat vonva a téma köré. A kiállításom során arra tettem kísérletet, hogy a traumatörténetek felmutatásán keresztül, rácsatlakozva a „traumaidősíkra” próbáljak meg közel kerülni ezekhez az emberekhez, mivel a trauma fiziológiai és pszichés következményei kultúráktól és történelmi időtől függetlenül ugyanúgy jelentkeznek mindenkinél. Ezt egy alternatív, ugyanakkor etikuss megközelítésnek találok, és azt gondolom, ha fontos, hogy tisztelettel legyünk az elődeink irányába, azt nem az idealizálásuk által gyakoroljuk, hanem empátikus odafordulásunkkal. Akár annak árán is, hogy így olyasmit látunk meg, amivel talán még saját életünkben is nehezen tudunk szembesülni.